

חידושי הריטב"א מסכת מועד קטן דף טו עמוד א

1

מנודין ומצורעין מהו בתספורת. תמיהא מילתא מצורעין מאי קא מיבעיא ליה והלא מקרא מלא הוא, ותירץ רש"י ז"ל דקא מיבעיא ליה אליבא דר' עקיבא דדריש קרא דראשו יהיה פרוע בגילוי הראש כדכתיב ופרע את ראש האשה משום דיליף הויה הויה דבר שהוא חוץ לגופו, ובתוספות אמרו דאפי' לר' עקיבא לא מפיק פריעה מלשון גדל פרע, אלא מדכתיב יהיה דריש מיניה תרתי, והכא עיקר שאלתנו מנודין ונקט מצורעין באשיגרת לשון, ודכותה בתלמוד.

ללמדך שכל שנתנדה ומת בנידויו ב"ד סוקלין את ארונו. פי' כדי לבזותו לפי שזלזל בנידויו חכמים, ודעת הגאונים ז"ל דהוא הדין שאין מתאבלין עליו ולא קורעין אבל עומדין בשורה ואין מונעין כבוד החיים, וכשמת ר' אליעזר אמרו הותר הנדר (סנהדרין ס"ח ב') לומר שיספודו ויקרעו עליו כדינו ולא ינהגו בו כדן מנודה שמת, ואין דברים אלו אלא במנודה לאפקרותא אבל לממונא כיון שמת פטור מגזירתם לגמרי ולא סוקלין לו ארונו, ומספידין לו כראוי לו, וכן כתב הרמב"ן ז"ל, ואם האבל הוא המנודה מונעין ממנו כבוד החיים אבל לא כבוד המתים.

מדקאמר ליה רחמנא ליחזקאל פארך חבוש עליך מכלל דכולי עלמא אסור. וא"ת יהא אסור כל שבטא בעטיפת הראש שלמדנו מיחזקאל, ואילו לקמן (כ"א א') אמרינן שאינו אסור אלא יום אחד מעת לעת, וי"ל דאינו בדין לפרוק ממנו עול שמים מפני כן, ומה שאסרו בתלמוד (כלו') [כל ז'] משום פקודי [ד' ישרים משמחי לב] [תענית ל' א'. ועי' בדיבור הסמוך].

אבל אסור בשאלת שלום מדקאמר ליה רחמנא ליחזקאל האנק דום. והכי נמי ש"מ דאסור בדברי תורה, ותרווייהו ש"מ שיאנק וישב דומם מדברי תורה ודברי שלום כי אסף שלומו מהעם ההוא בעונותיהם וכי אבדה תורתם כדכתיב (ישעיה כ"ט) הנני יוסיף להפליא את העם הזה וגו', והיינו דשמעינן להו תרווייהו מהאי קרא, ובתוספות נסתפקו מהיכן שמעינן תרתי, ונ"ל שהטעם כמו שכתבתי. ואיכא דקשיא ליה ומאי שנא דהכא עבדינן כיחזקאל ממש ובאיך מילי עבדינן איפכא דידיה, ויש מתרצים דקרא משמע הכי באנקה ודממה נהוג אבלות ובשאר דברים מתים אבל לא תעשה לא תעטה על שפם וכו', והיינו דלא כתיב ברישיה דקרא מתים אבל לא תעשה, ואין צריך לכל זה דהא ודאי סברא הוא דמשום אבלות מנעו מדברי תורה ומשאלת שלום, ובמאי דאמר ליה דלא ליעביד אבלות אית לן למיעבד איפכא, אבל במאי דקאמר שינהוג אבלות כל שכן לדידן דעבדינן כוותיה.

ואי קשיא לך דאמרינן אבל אסור בדברי תורה ואילו התם (סוכה כ"ה א') אמרינן שהוא חייב בכל המצות האמורות בתורה חוץ מן התפילין, וי"ל שאין למדין מן הכללות אפי' שנאמר בהן חוץ, והכא פשיטא ליה דאסור בדברי תורה שהן משמחי לב, עוד י"ל דכיון דקורא ק"ש שחרית וערבית בדידה סגי ליה כדאיתא בסוף מנחות (צ"ט ב') ונמצא שאינו פטור ממנה.

מנודה שונה ושונין לו. פי' ברחוק ד' אמות דעיקר נידוי ריחוק כדאמרינן התם בנידנא מינך דלא יתיבנא בד' אמות דידך. +א"ה, עי' נדרים ה' א' ז' א' ובדברי רבינו ב"מ נ"ט ב'.

נשכר ונשכרין לו. [אבל] מותרם שאמרו יהא בחרם והוא חמור מאד ואין עושין אותו אלא על עבירה חמורה או למי שנתקשה לסרב בב"ד ג' פעמים כדאיתא לקמן (ט"ז א') והוא אינו נשכר ואינו נשכרין [לו], ומ"מ נכסיו אינן אסורין בהנאה וכדכתיבנא בריש מסכת נדרים.

לא נצרכה אלא לזבוני מיא בפקתא דערבות. פי' שאין המים מצויין שם והכל באין ליקח ממנו, שרינן ליה כדי פרנסתו מיהת, וכל שכן בשאר מלאכות, והכי מוכח לישנא דלא נצרכה.

ובועלי נדות. פי' בשוגג דלאו ברשיעי עסקינן דמיירי במזיד.

מצורע מהו בקריעה. פי' לרווחא דמילתא נקיט לה ולא דמספקא ליה דהא זיל קרי בי רב הוא.

חידושי הר"ן מסכת מועד קטן דף טו עמוד א

2

כגלו של עכן פי' דכתיב ויעמידו עליו גל אבנים גדול.

אלא ב"ד שולחין ומניחין אבן אחת פי' דבהכי סגי לזכר בעלמא ולא אתפרש מהיכא נפקא ליה.

לא תעטה על שפם פי' וקרא בפורענותן של רשעים משתעי שלא יהו סופדין ומתאבלין זה על זה מרוב מתים שיהו בהם ולא יוכלו להתאבל עליהם ומרוב הפורענות הניתן עליהם בחייהם ישמחו כל א' וא' במיתתו של חברו ולא יקשור אבל עליו.

אבל אסור בשאלת שלום מדאמר רחמנא ליחזקאל ע"ה האנק דום פי' שאמר לו רחמנא אע"פ שאמרתי לך שלא תתאבל אפ"ה עשה קצת אבלות כלומר האנק ותאנח כדרך שצועקים על המתים כשיעבור אדם לפניך, ותדום דממת המתים כדרך שעושין למתים שלא תשאל בשלום שום אדם להודיע למי שאינו יודע שהוא אבל שאם לא כן לא יהא נזכר לשום אדם שהוא אבל שהרי מניח תפילין ולא עבד עטיפת הראש וכל זה להודיע לכל שלא יתאבלו ישראל על מתייהן, וי"מ דבכל ענין צוה עליו שלא יתאבל כלל, והכי משמעתי דקרא מהאנק ומדום שהוא אבל של מתים לא תעשה אותו כלומר כל דבר שאסור לשאר אבל לעשות אני מצוה לך שלא תעשה כגון שאלת שלום ודברי תורה, ולא נהירא בעיני דא"כ כי היכי דאמרינן בגמרא גבי דברי תורה מכלל דלכ"ע אסירי ה"נ הוה ליה למימר גבי שאלת שלום מכלל דכ"ע אסירי.

אבל אסור בדברי תורה וכו'. האנק דום פירוש האנק ותצעק ממה שהעולם דוממין ושותקין וזהו דברי תורה כנ"ל.

בפקתא דערבות פי' בקעת פלונית הידועה להם והיא יבשה ארץ שאין נמצאין שם מים ונתן לו עצה שיביא לשם וימכרם לעוברים ושבים ומהם תהא פרנסתו שאין לו במה שיתפרנס אלא במלאכה זו שהרי אסור לאדם שישכרנו וגם הוא אסור לשכור אחרים ומי יעבוד קרקעותיו ונמצא שהוא צריך למכור את שלו מעט מעט ולכך התירו לו בדבר זה כדי פרנסתו.

אבל אסור בתכבוסת פירוש כל ז' ופירוש במים צוננין ומז' ועד ל' דוקא גיהוץ דהיינו במים ואפר או בנתר ובורית אבל בצונן מותר. ודוקא כלי צמר אבל כלי פשתן אין בהן משום גיהוץ כדלקמן.

דכתיב וישלח יואב תקועה ויקח משם וכו' ולבשי נא בגדי אבל כלומר שחורים ומכוערים.

אבל חייב בכפיית המטה פירוש שיהיו רגלי המטה עליונים והוא שוכב ואוכל בה כלומר חוץ מיום השבת שחייב לזוקפה וה"מ בשעת שינה ובשעת אכילה שמסב על מטות כפויות. אבל כל היום אינו יושב אפילו על מטה כפויה אלא יושב ע"ג קרקע שנאמר וישבו אתו לארץ.

רמב"ם הלכות תלמוד תורה פרק ז

3

הלכה א

חכם זקן בחכמה וכן נשיא או אב בית דין שסרח אין מנדין אותו בפרהסיא לעולם, אלא אם כן עשה כירבעם בן נבט וחביריו, אבל כשחטא שאר חטאות מלקין אותו בצנעה, שנאמר וכשלת היום וכשל גם נביא עמך לילה אע"פ שכשל כסהו כלילה, ואומרים לו הכבד ושב בביתך, וכן כל תלמיד חכם שנתחייב נידוי אסור לבית דין לקפוץ ולנדונו במהרה אלא בורחין מדבר זה ונשמטין ממנו, ותסידי החכמים היו משתבחים שלא נמנו מעולם לנדונו תלמיד חכם אף על פי שנמנין להלקותו אם נתחייב מלקות, ואפילו מכת מרדות נמנין עליו להכותו.

הלכה ב

וכיצד הוא הנידוי אומר פלוני יהא בשמתא, ואם נידוהו בפניו אומר לו פלוני זה בשמתא, והחרם אומר לו פלוני מוחרם, וארור בו אלה בו שבועה בו נידוי.

הלכה ג

וכיצד מתירין הנידוי או החרם אומר לו שרוי לך ומחול לך, ואם התירוהו שלא בפניו אומר לו פלוני שרוי לו ומחול לו.

הלכה ד

מהו המנהג שינהוג המנודה בעצמו ושנהגין עמו, מנודה אסור לספר ולכבס כאבל כל ימי נידויו, ואין מזמנין עליו, ולא כוללין אותו בעשרה לכל דבר שצריך עשרה, ולא יושבין עמו בארבע אמות*, אבל שונה הוא לאחרים ושונין לו ונשכר ושוכר, ואם מת בנידוי בית דין שולחין ומניחין אבן על ארונו כלומר שהן רוגמין אותו לפי שהוא מובדל מן הציבור, ואין צריך לומר שאין מספידין אותו ואין מלוין את מטתו.

הלכה ה

יותר עליו המוחרם שאינו שונה לאחרים ואין שונין לו אבל שונה הוא לעצמו שלא ישכח תלמודו, ואינו נשכר ואין נשכרין לו, ואין נושאים ונותנין עמו, ואין מתעסקין עמו אלא מעט עסק כדי פרנסתו.

הלכה ו

מי שישב בנידוי שלשים יום ולא בקש להתירו מנדין אותו שניה, ישב שלשים יום אחרים ולא בקש להתירו מתירימין אותו.

הלכה ז

בכמה מתירין הנידוי או החרם, בשלשה אפילו הדיוטות, ויחיד מומחה מתיר הנידוי או החרם לבדו, ויש לתלמיד להתיר הנידוי או החרם ואפילו במקום הרב. +/השגת הראב"ד/ בכמה מתירין הנידוי וכו'. א"א זה אינו כן אלא כחשבון המניין כן צורך המתירין וכחשיבותן, ואפשר כל זה כשידעו תוך זמן הנד אבל כשישלים הזמן כל שלשה או יחיד מומחה מתירם לו, א"נ כשינדהו יחיד ואפילו אינו מומחה על דבר עבירה וכשישלם לו הזמן מתירים לו כל שלשה או יחיד מומחה אבל נידוהו רבים צריכין רבים כמותם להתירו. +

הלכה ח

/אין ציון להלכה ח' במקור./

הלכה ט

שלשה שנידו והלכו להן וחזר זה מדבר שנידהו בגללו באין שלשה אחרים ומתירין לו.

הלכה י

מי שלא ידע מי שנידהו ילך לו אצל הנשיא ויתיר לו נידויו.

הלכה יא

* נידוי על תנאי אפילו על פי עצמו צריך הפרה, תלמיד חכם שנידה עצמו ואפילו נידה עצמו על דעת פלוני ואפילו על דבר שחייב עליו נידוי הרי זה מיפר לעצמו. +/השגת הראב"ד/ תלמיד חכם שנידה עצמו וכו'. א"א זה אינו מחזור אם כן יהודה למה לא התיר לעצמו ועל כל זה קשה לי יעקב למה לא התירו. +

הלכה יב

מי שנידהו בחלום אפילו ידע מי נידוהו צריך עשרה בני אדם ששונין הלכות להתירו מנידויו, ואם לא מצא טורח אחריהם עד פרסא לא מצא מתירים לו אפילו עשרה ששונים משנה, לא מצא מתירין לו עשרה שיודעים לקרות בתורה, לא מצא מתירין לו אפילו עשרה שאינן יודעין לקרות, לא מצא במקומו עשרה מתירין לו אפילו שלשה.

הלכה יג

מי שנידהו בפניו אין מתירין לו אלא בפניו, נידוהו שלא בפניו מתירין לו בפניו ושלא בפניו, ואין בין נידוי להפרה כלום אלא מנדין ומתירין בַּ ברגע אחד כשיחזור המנודה למוטב, ואם ראו בית דין להניח זה בנידוי כמה שנים מניחין כפי רשעו, וכן אם ראו בית דין להחרים לזה לכתחלה ולהחרים מי שיאכל עמו ושותה עמו או מי שיעמוד עמו בארבע אמות מחרימין כדי לייסרו וכדי לעשות סייג לתורה עד שלא יפרצו החוטאים, אע"פ שיש רשות לחכם לנדונו לכבודו אינו שבח לתלמיד חכם להנהיג עצמו בדבר זה אלא מעלים אזניו מדברי עם הארץ ולא ישית לבו להן כענין שאמר שלמה בחכמתו גם לכל הדברים אשר ידברו אל תתן לבך, וכן היה דרך חסידים הראשונים שומעים חרפתם ואינן משיבין ולא עוד אלא שמוחלים למחרף וסולחים לו, וחכמים גדולים היו משתבחים במעשיהם הנאים ואומרים שמעולם לא נידו אדם ולא החרמוהו לכבודן, וזו היא דרכם של תלמידי חכמים שראוי לילך בה, במה דברים אמורים כשבוהו

מסכתות קטנות מסכת שמחות פרק ה

4

הלכה א

אבל כל שבעת הימים אסור לעשות מלאכה, הוא ובניו ובנותיו ועבדיו ושפחותיו ובהמתו. וכשם שהוא אסור לעשות כך אחרים אסורין לעשות לו.

הלכה ב

עושיין לו מלאכה שהיא אובדת. כונסין לו את גורנו, ובועטין לו את גיתו, וגפין לו את חביותיו.

הלכה ג

זיתיו הפוכין, רבי יהודה אומר טוען קורה הראשונה ולאחר האבילות יגמור, אמר לו רבי יוסי והרי הן אובדין, אלא יגמור.

הלכה ד

כדיו לגוף, רבי יהודה אומר עושה לו לימודין ולאחר האבילות יגמור, אמר לו רבי יוסי והלא הן אובדין, אלא יגמור.

הלכה ה

פשתנו להעלות מן המשרה, או צמרו להעלות מן היורה, אם יש שם אחרים מסלקין עמו, ואם לאו מסלקן בצינעה.

הלכה ו

מריבעין שדה לבן שלו לזורעה. זורעין לו פשתנו ברביעה, רבי אליעזר אומר לא זרעה פשתנו יזרענה מין אחר, לא זרעה בשבת זו יזרענה בשבת אחרת.

הלכה ז

היה נחתום בעיר ואין שם אלא הוא, חנוני בעיר ואין שם אלא הוא, עושה בצנעה מפני כבוד העם. רבי שמעון בן יוחי אומר הרי שהיה בלן או ספר לעיר והגיע זמן הרגל, עושה בצנעה מפני כבוד העם.

הלכה ח

היה יושב ומספר, באו ואמרו לו מת אביך, הרי זה יגמור, אחד המספר ואחד המסתפר.

הלכה ט

הפעלים שקבלו מלאכה לעשות לאבל, בתוך ביתו אסור, בתוך בתיהם מותר, רבי שמעון בן יוחי אומר שכיר יום בין כך ובין כך אסור, שכיר הקיבולת בביתו אסור, בבתיהם מותר, במחובר לקרקע בין כך ובין כך אסור, בעיר אחרת בין כך ובין כך מותר.

הלכה י

אבל שתכפוהו אבדיו הרי זה מיקל בסכין ובמספורת, אבל לא במספרים, ואם היו בגדיו צואין מדיחן בצונן, אבל לא במי רגלים.

הלכה יא

מנודה שהכביד שערותיו הרי זה מיקל בסכין ובמספורת, אבל לא במספרים, ואם היו בגדיו צואין מדיחן בצונן, אבל לא במי רגלים.

הלכה יב

אבל ומנודה שהיו מהלכין בדרך מותרין בנעילת הסנדל, וכיון שהגיעו לעיר יחלצו; וכן בתשעה באב, וכן בתענית ציבור.

הלכה יג

מנודה שמת הרי זה טעון סקילה, לא שיעמידו עליו גל אבנים גדול כשל עכן, אלא שליח בית דין נוטל את האבן ונותנה על ארונו כדי לקיים בו מצות סקילה.

הלכה יד

מנודה לא קורא ולא קורין עמו, לא שונה ולא שונין עמו, אבל קורא הוא ושונה לעצמו בשביל שלא ישכח תלמודו. שוכרין אותו ונשכרין

יחזקאל פרק כד

2

(א) ויהי דבר יקנוק אלי בשנה התשיעית בחדש העשירי בעשור לחדש לאמר:

(ב) בן אדם כתוב כתב לך את שם היום את עצם היום הנה סמה מלה בכל אל ירושלם בעצם היום הנה:

(ג) ומשל אל בית המרי משל ואמר אליהם כה אמר אדני יקנוק שפת הסיר שפת וגם יצק בו מימ:

(ד) אסף נמסיה אליה כל נמח טוב נרד וקמף מבסר עצמים מלא:

(ה) מבסר הצאון לקום וגם דור העצמים תחמיה רמח רמסיה גם בשלוי עצמיה בתוכה: ס

(ו) לכו כה אמר אדני יקנוק אוי עיר הדמים סיר אשר סלאתה בה וסלאתה לא יצאה ממנה לנמסיה לנמסיה הוציאה לא נפל עליה גורל:

(ז) כי דמה בתוכה הנה על צחיים סלע שמתהו לא שפכתהו על הארץ לכסות עליו עפר:

(ח) להעלות סמה לנקם נקם נמתי את דמה על צחיים סלע לבלתי הכסות: פ

(ט) לכו כה אמר אדני יקנוק אוי עיר הדמים גם אני אנדיל המדורה:

(י) הרבה העצים הדלק האש המם הבשר והרקח המרקחה והעצמות וסרה:

(יא) והעמידה על גתליה רקה למען פסם וסרה נחשמה ונתכה בתוכה טמאמה תמם סלאתה:

(יב) תאנים הלאת ולא מצא ממנה רבת סלאתה באש סלאתה:

(יג) בטמאמה זמה יען טהרתיה ולא טהרת מטמאמה לא תטהרי עוד עד הגיחי את סמתי בה:

(יד) אני יקנוק דברתי באה ועשיתי לא אפרע ולא אחוס ולא אנטם בדרבניה וכעלילותיה שפטוה נאם אדני יקנוק: פ

(טו) ויהי דבר יקנוק אלי לאמר:

(טז) בן אדם הנני לקום ממך את מחמד עיניך במנפה ולא תספד ולא תבכה ולוא תבוא דמעמה:

(יז) האנק דם מתים אבל לא מעשה פארף חבוש עליך ונעליך תשים ברגליה ולא מעטה על שפם ולקום אנשים לא תאכל:

(יח) ואדבר אל העם בבקר ונמת אשתי בערב ואעש בבקר באשר צניתי:

(יט) ויאמרו אלי העם הלא תגיד לנו מה אלה לנו כי אמה עשה:

(כ) ואמר אליהם דבר יקנוק הנה אלי לאמר:

(כא) אמר לבית ישראל כה אמר אדני יקנוק מסלל את מקדשי גאון עזכם מחמד עיניכם ומחמל נפשכם ובניכם ובנותיכם אשר עזבתם בקרב פלו:

(כב) ועשיתם באשר עשיתי על שפם לא מעטו ולקום אנשים לא תאכלו:

(כג) ופארקם על ראשיכם ונעליכם ברגליכם לא תספדו ולא תבכו ונמקתם בעונותיכם ונהמטם איש אל אחיו:

(כד) ונהי יסוקאל לקם למופת ככל אשר עשה מעשו בבאה וידעתם כי אני אדני יקנוק: ס

(כה) ואמה בן אדם הלא ביום קחתי מהם את מעונם משוש תפארתם את מחמד עיניהם ואת משא נפשם בניהם ובנותיהם:

(כו) ביום ההוא יבוא הפליט אליה להשמעות אננים:

(כז) ביום ההוא יפתח פיה את הפליט ותדבר ולא מאלם עוד וקייט לקם למופת וידעו כי אני יקנוק: ס

רש"י מסכת סוכה דף כה עמוד ב

6

הכי גרסינן בברייתא בסיפרי: ר' עקיבא אומר מישאל ואלצפן היו שנטמאו בנדב ואביהוא, ר' יצחק אומר: אם נושאי ארונו של יוסף היו - יכולין היו ליטהר, ואם מישאל ואלצפן היו - יכולין היו ליטהר, אלא מי היו - טמאי מת מצוה היו שחל שביעי שלהן להיות בערב פסח, שנאמר ולא יכלו וגו', ואם נושאי ארונו של יוסף או מישאל ואלצפן היו יכולין היו ליטהר - שהרי באחד בניסן הוקם המשכן, ושני לו שרף אלעזר את הפרה שיזו על טמאי מת שבהן לעשות פסחיהן בטהרה, כדאמר במסכת גיטין (א. ס.): שמנה פרשיות נאמרו ביום שהוקם המשכן, ופרה אדומה אחת מהן, ובאחד בניסן הוקם המשכן והוא ח' = שמיני = למלואים, כדקיימא לן (שבת פז. ב.): אותו היום נטל עשר עטרות, ובו מתו נדב ואביהוא, הלכך, מראש חדש ועד הפסח היו יכולין ליטהר, וקרא אמר ולא יכלו, ונושאי ארונו של יוסף נמי, כבר עברו עליהם עשרה חדשים ויותר שלא נשאוהו משחנו בהר חורב בראש חדש סיון, כדכתיב (שמות יט) ביום הזה באו מדבר סיני ולא נסעו משם עד עשרים באייר של שנה הבאה, דכתיב ויהי בשנה השנית בחדש השני בעשרים בחדש נעלה הענן מעל וגו' ויסעו מהר ה'.

טמאי מת מצוה - לאו מת מצוה דווקא קאמר, דאפילו מתייהו נמי מת מצוה קרי להו, דמצוה להתעסק בהן, כגון האמורים בפרשת כהנים (ויקרא כא) שהכהן מטמא בו.

שחל שביעי שלהן - ואף על גב דחזו לאורתא - לא אישתרו, דקסבר: אין שוחטין וזורקין על טמא שרץ, מכל מקום שמעינן מיניה דעוסק במצוה פטור מן המצוה, שהרי נטמאו במתייהו שבעה ימים לפני הפסח, ואף על פי שטומאה זו תעכב על ידם אכילת פסחיהן, אלמא: מצוה קלה הבאה לידך אינך צריך לדחותה מפני חמורה העתידה לבוא.

דלא מטא זמן חיובא - כשנטמאו עדיין לא הגיע זמן אכילת פסח.

אבל - קריאת שמע דמטא זמן חיובא בתוך החופה, והוא ראוי לכך - אימא ליחייב.

אבל פסח דבכרת הוא אימא לא - יטמאו במת כל שבעה לפני הפסח.

צריכא - למיכתב ביום ההוא לאשמעינן דנטמאו תוך שבעה, דעוסק במצוה פטור מן המצוה.

מדאמר ליה רחמנא ליחזקאל כו' - דקאמר ליה רחמנא הנני לוקח ממך את מחמד עיניך במגפה וגו' האנק דום מתים אבל לא תעשה - לא תתאבל עליה, פארך חבוש על ראשך שלא כדרך שאר אבלים, לפי שאני עושה אותך אות ומופת לישראל, שכך עתידין למות מתייהו ואין איש מתאבל עליהם, אלמא: אבל אסור בתפילין.

והני מילי ביום ראשון - דעיקר מררא חד יומא, כדכתיב ואחריתה כיום מר.

פשיטא - מאי שנא הא משאר מצות, דאשמעינן רב לעיל דאבל חייב בכל המצות?

צערא דממילא - שהסוכה מצערותו, כגון חמה או צינה או סירחה בדברים שסיכך בהן.

מיבעי ליה ליתובי דעתיה - חובה עליו ליישב דעתו למצוה.

למיחדי - לשמוח.

משום ייחוד - דסתם סוכה היו עושין בגנותיהן, ואין דרך ביאה ויציאה שם לרבים תמיד מפני הטורח, ושמא ירד החתן לעשות צרכיו, וייתחיד אחר עם הכלה.

צער חתן - שהמקום צר ופתוח, שאין לה אלא שלש דפנות, ובוש לשחק עם כלתו.

תרתיה - שתי מצות, סוכה ומצות נישואין, וכגון שנשא ערב הרגל, אבל בתוך הרגל - קיימא לן במועד קטן (ח. ב) דאין נושאים נשים במועד.

פטורין מן התפלה - דבעיא כוונה.

ומן התפילין - משום דשכיחא שכרות וקלות ראש.

וחייבין בקרית שמע - דמצות כוונתה אינו אלא פסוק ראשון, ויכולים ליישב דעתן שעה קטנה כדי לקרוא פסוק ראשון.

בית יוסף יורה דעה סימן שפו

פרטי רמזי דינים המחודשים המבוארים בזה הסימן
אם יש מקומות שפטור האבל מעטיפה:

אבל חייב בעטיפת הראש. בריש פרק אלו מגלחין (מ"ק טו.) ומייתי לה מדאמר ליה רחמנא ליחזקאל (כד יז) לא תעטה על שפם מכלל
דכולי עלמא מיחייבי:

ומ"ש אמר שמואל כל עטיפה שאינה כעטיפת ישמעאלים וכו' ואמר רב נחמן עד גובי דיקנא. בפרק הנזכר (כד.):

ומ"ש פירוש שיכסה ראשו. כן כתב הרמב"ן בתורת האדם (עמ' קפב) וסיים דבריו דמאן דאזיל בלא עטיפה בשבת קרינן (מ"ק שם)
פריעת הראש והתם אמרינן ומכסה ראשו כאבל שנאמר (מגילה ו יב) אבל וחפוי ראש ומדכתיב על שפם למדו שצריך להתעטף ראש
וזקן עד גובי דיקנא הוא שער שעל הלסתות ועטיפה למעלה מן החוטם וישמעאלים נראים עדיין שמחזירין קצה המצנפת על פיהם ועל
ראש החוטם שלהם ובירושלמי (פ"ג ה"ה) לא תעטה על שפם מכאן שצריך לכסות פניו וליכסיניה מלרע דלא ליהו אמרין פומיה הוא
חשיש על"ל. ונראה מהירושלמי הזה שאותם שנוהגים לעטוף סודר תחת זקנם אף על פי שמעלים קצתו על שפמם טועים הם דלא מוכחא
מילתא דאבל הוא אלא אמרינן פומיה הוא דחייש ליה ובאמת בדידי הוה עובדא פעם ראשונה שראיתי מי שהיה עוטה בענין זה הייתי
סבור דהוה חייש בפומיה עד שאחר כך נודע לי שהיה אבל:

ומ"ש רבינו בשם רב מתתיה. כתבו הרמב"ן ז"ל בתורת האדם (עמ' קפג) וכתבו הגהות [מיימון] בפרק ה' (אות ע) בשם ספר המצות (סמ"ג
הל' אבלות רמו ע"ד) על עטיפת [הראש] אבל באלה המלכות לא נהגו [כן] מפני שמביא לידי שחוק גדול מן הגוים ועבדים ושפחות
שבינינו עד כאן. ואנו לא ראינו ולא שמענו מי שפטר מעטיפה מפני טענה זו:

כתב הרמב"ן י"מ שצריך עטיפה כל היום אבל כשבאים אחרים ומנחמים מגלה ראשו וכו'. בתורת האדם (שם) ויש טעות סופר בדברי
רבינו ויש לכתוב ולהגיה ה"מ במקום י"מ

ש"ך יורה דעה סימן שפו

א וי"א שאין נוהגין כו'. מפני שמביא לידי שחוק גדול מן העובדי כוכבים ועבדים ושפחות שבינינו מיהו יש לנהוג בעטיפה קצת דהיינו למשוך הכובע למטה לפני העינים וכן משמע בבית חדש ועיין לקמן סימן ת':

בית הבחירה (מאירי) מסכת מועד קטן דף טו עמוד א

9

מנודין ומצורעין אף הם אסורין בתספורת ובתכבוסת כאבלי:

ומנודה שמת בנדויו ב"ד שולחין וסוקלין את ארונו ולא שיעמידו עליו גל של אבנים אלא שמניחין עליו אבן אחת או שתים לזכר סקילת ארונו ואין צריך לומר שאין מספידין אותו ואין מלויין אותו.

אבל חייב בעטיפת הראש שלא יעמוד בגלוי הראש אלא שלעטוף ראשו עיטוף המכסה מקצת הפני' מכנגד העינים ולמטה כנגד השפה שיהא עומד כאדם נכנע ונשבר מדקאמר רחמנא ליחזקאל לא תעטה על שפם מכלל דכולי עלמא חייבים והמצורע אף הוא חייב בכך מן התורה דכתי' ועל שפם יעטה אבל במנודה נשארה כאן בספק שאע"פ שאמרו במסכת תענית י"ד ב' על המתענים שלא נענו והם מתעטפים ויושבים כמנודים וכאבלים עד שירחמו עליהם מן השמים שמא שאני מנודה לשמים דחמיר ומתוך כך פסקו בה גדולי הפוסקים להקל ומ"מ הרבה מן הפוסקים כתבו להחמיר:

אף התפילין אבל אסור בהן יום ראשון כמו שיתבאר מדקאמ' רחמנא ליחזקאל פארך חבוש עליך מכלל דכלי עלמא אסירי אבל מצורע ומנודה הדבר ספק אם אסורין בתפילין אם חייבין ואין לנו בהן הכרע אלא שהדעת מכרעת להתיר בהם את המנודה ממה שאמרו בסנהדרין פרק ארבע מיתות על ר' אליעזר נכנס הורקנוס בנו לחלוץ תפיליו אלמא שתפילין היה מניח בנדויו שהרי בשעת מיתתו אמרו הותר הנדר ואע"פ שיש שפירשוהו על הורקנוס שהיה מניח תפילין אין נראה כן ומ"מ אפשר שלכבוד ר' אליעזר פירשו בנדויו להקל עליו בקצת דברים וכל שכן בתפילין שהם לתלמיד חכם עקר גדול בענינו ומצורע מיהא יראה לאיסור:

אבל אסור בשאילת שלום מדקאמ' רחמנא ליחזקאל האנק דום כלומר דום משאלת שלום ואם החמיר ביחזקאל שהיה מונעו מכמה דברים שבאבלות ולא השאיר מהם אצלו אלא צווחה מדכתי' האנק ושתיקה משאילת שלום ודברי תורה מדכתי' דום כל שכן בשאר אבלים ויש מקום עיון מה ראו לומר שבאלו החמיר ליחזקאל יותר משאר דיני אבלות והרי פשוטו של מקרא פירושו שיהא דומם מצוחה ואין כאן איסור שאילת שלום ודברי תורה וגדולי המפרשים הביאוה מלישנא דקרא דכתי' האנק דום מתים אבל לא תעשה פארך חבוש עליך וכל הנזכרים אחר מה שאמ' מתים אבל לא תעשה ר"ל שלא יעשה אבל כבשאר מתים הוא שהתירם ליחזקאל אבל האנק דום שנזכר קודם אמרו אבל לא תעשה לא הותרו לו ואין נראה לי שאף אלו השנים הוזכרו אחר שאמ' לא תספוד ולא תבכה שכן הוא המקרא הנני לוקח את מחמד עיניך במגפה לא תספוד ולא תבכה ולא תבא דמעתיך האנק דום מתים אבל לא תעשה פארך חבוש עליך ונעלך שים ברגליך לא תעטה על שפם ולחם אנשים לא תאכל ומ"מ נראה לי שאלו השנים יצאו מכלל האחרים שאם נפרש בו שידום מצוחה הרי כשגלה סוד נבואתו לעם הזכיר את כלם חוץ משני אלו כדכתי' אמור לבית ישראל הנני מחלל את מקדשי גאון עזכם וכו' על שפם לא תעטו ולחם אנשים לא תאכלו ופארכם על ראשיכם ונעליכם ברגליכם ולא הזכיר להם ענין האנק דום כלל וגאוני הראשונים פירשוהו כעין האחרות כלומר מצוחה ומשתיקה של שאלת שלום ודברי תורה מתים אבל לא תעשה ומדשרנהו לדידיה אלמא לכלי עלמא אסור ומ"מ למדנו שהאבל אסור בשאילת שלום ואף המצורע כן דכתי' על שפם יעטה שיהיו שפתותיו מדובקות זו בזו אבל המנודה הדבר בספק שאם ממה שאמרו במסכת תענית על המתענים שלא נענו שאסורים בשאלת שלום כבני אדם הנזופים למקום שמא מנודה לשמים חמור ואם מפני שאמרו במצורע שיהא שפתותיו מדובקות כמנודה וכאבל ואסור בשאילת שלום אין כאן ראייה שמאחר שאמר אח"כ ואסור בשאלת שלום שמא פירושו שיהא כמנודה בשאר ענינים ושיהא אסור יותר מן המנודה בשאלת שלום ולא הובררה ומתוך כך יש מקילים בה אלא שהמנהג קבוע להחמיר:

אבל אסור בדברי תורה מדקאמ' רחמנא ליחזקאל דום כמו שביארנו ואיסורו לדעתנו כל שבעה אלא שיש פוסקין דוקא יום אחד כמו שיתבאר וכבר חלקו בענין זה גם כן בשאר דברים והוא שלדעת קצת אסור אף בקינות ודברים הרעים אע"פ שהותרו בתשעה באב שבאבל הדבר תלוי בשתיקה ובתשעה באב אינו תלוי אלא בצער ומ"מ אנו נוהגין שמיום ראשון ואילך קורא בדברים הרעים:

ולקצת גאונים ראיתי שאם האבל כהן ואין שם כהן אחר אינו קורא כל שבעה ואף אינו צריך לצאת אלא יחלוק כבודו לאחרים שהרי לא הותקנה קריאתו שלא לחלוק כבודו לגדול הימנו אלא מפני דרכי שלום ובזה זהו דרך שלום שלו שיקרא אחר במקומו ואף אני חוכך להורות כן אף לאחר שבעה שבת ראשונה שיצא לבית הכנסת שיושב לו במקום אבלים אבל מנודה ומצורע שניהם מותרין בדברי תורה כיצד מנודה שונה ושונין לו וכל שכן שמדברים עמו דברים אחרים ויש אסורין כמו שיתבאר ולדברי הכל שונה ושונין לו ובלבד ברחוק ארבע אמות וכן נשכר ונשכרין לו אבל מותרם והוא שנתנדה שלשה פעמים ולא נתפייס שמחרימין אותו וכן כל שהחרימוהו לאיזה סבה לא שונה ולא שונין לו אבל שונה הוא לעצמו בלחש ועושה לו חנות קטנה בתוך ביתו למכור בצנעא בשביל פרנסתו סחורה קלה שלא יצטרך בה למשא ומתן והוא שאמרו עליו לזבוני מיא בפקתא דערבות כלומר שלא היו המים מצויים שם בריוח ואע"פ שבאבל לא התירו כן אבל זמן מועט הוא שנאסר אבל מותרם אין לו קיצבא עד שיתירוהו אף המצורע מותר בדברי תורה שלא נאסרה תורה לשום טומאה

נימוקי יוסף מסכת מועד קטן דף ז עמוד ב

10

עליו תורת אבלות ואף על פי דבגמרא דחי רב אשי הך ראייה דרב פנחס דכל אלו שאמרו מותרין לגלח במועד מותרין לגלח בימי אבלות אבל לא קתני כל האסורים ומצינו למימר יש מהם אסורים ויש מהם מותרים מ"מ הכי הלכתא דבכל ענין מותר לגלח קטן במועד:

אי אבלות דמעיקרא. פירוש שחלה עליו קודם הרגל:

עשה דרבים. ושמחת בתוך שהיא מצוה לכל ישראל:

ודחי עשה דיחיד. לאו עשה גמור הוא אלא מאסמכתא מדאמר רחמנא ליחזקאל מתים אבל לא תעשה מכלל דכ"ע עבדי:

אבלות דהשתא. שמת לו מת בתוך המועד וכבר חלה עליו שמחת יל"ט כל שכן דלא אתי עשה דיחיד ודחי עשה דרבים אבל נהג דברים שבצינעה כיון שאינו נראה.

מנודה. אסיקנא דנוהג נדוויו ברגל ואסור בשאילת שלום ובנעילת הסנדל וברחיצה וחייב בעטיפת הראש ולא תימא מי שמנודה מעיקרא הוא דנוהג נדוי ברגל אבל לכתחלה לא מנדין ליה ברגל אלא אפילו לכתחלה אי עביד מידי דחייב נדוי מנדין אותו דהא תנן אי דלא ציית דינא משמתינן ליה ומתני' דקאמר מנודה שהתירו לו כגון שפייס לבעל דיניה לא שהתירו לו מחמת הרגל:

והא דאמרינן הכא דדנין דיני נפשות מפרש בגמרא היכי קטלינן דלא ליתו לאמנועי משמחת יל"ט והתניא רבי עקיבא אומר מנין לסנהדרין שהרגו הנפש שאין טועמים כלום כל אותו היום שנאמר לא תאכלו על הדם ופריק דאתו בצפרא ומעיניי ביה בדיניה ועיילי ואכלי ושתי כולי יומא והדר אתו סמוך לשקיעת החמה וגמרי ליה לדיניה וקטלי ליה ולא מצית אמרת דדיני נפשות דקאמר לאו למקטל במועד קאמר אלא לעיוני בדיניה דאם כן היו מענין את דינו אי לא גמרינן ליה עד לאחר יום טוב:

אבל אסור בתספורת וכו'. אל תפרעו אל תגדלו שער ומדאצטריך ליה למשרא לספר השער מכלל דלאחרניא אסור וא"ת מהכא משמע דאבלות דאורייתא ולעיל אמרי' שהוא מדרבנן י"ל ה"נ מצינו למימר דאסמכתא בעלמא היא דאילו פשטא דקרא אדרבה משמע דלבני אהרן הוא דקאמר אם תעשו תמותו הא לאחרים רשות א"נ מצינו לחלק בין איסור תספורת לאיסור מלאכה איסור מלאכה מדרבנן ואיסור תספורת כל ל' יום דאורייתא דגמרינן פרע פרע מנזיר וסתם נזירות ל' יום:

ומנודה שמת. סיפא דהך ברייתא הוא:

כגלו של עכן. דכתיב (יהושע ז) ויקימו עליו גל אבנים גדול אלא באבן אחת סגי לזכר בעלמא:

אבל חייב וכו'. פי' כלומר הא פשיטא ליה:

בעטיפת הראש. מנהג שהיה להם בימי אבלם היו מתעטפין:

[והן מתעטפין]. ברייתא היא בפרק קמא (דף יד ב) גבי שלשה עשר תעניות אחרונות שהיו גוזרים על הציבור שאם עברו ולא נענו נוהגין נידוי בעצמן ומעטפים ראשן שמע מינה דחייב המנודה בעטיפת הראש:

שאני מנודה. אביי דחי ליה ודילמא וכו' דאלו לא נענו מנדין לשמים נינהו וכתב הרי"ף ז"ל הלכך מנודה לבני אדם לא מחייב בעטיפת הראש:

פארוך. היינו תפילין:

חבוש. צוה לו שלא יעשה אבלות: